

SHAXSNI KAMOL TOPISHIDA KASBGA YO‘NALTIRISHNING AHAMIYATI

Sanayeva Gulnora Tuychiyevna
Sam viloyati Kattaqòrg'on tuman
MMTBga qarashli 40-maktab psixologi

Annotatsiya. Mazkur maqolada shaxsning kamol topish jarayonida kasbga yo‘naltirishning o‘rni va ahamiyati ilmiy asosda tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida kasbga yo‘naltirishning psixologik, pedagogik va ijtimoiy jihatlari yoritilib, uning shaxs rivojiga ta’siri aniqlangan. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, ongli kasb tanlash shaxsning o‘zini anglash, ijtimoiy moslashuv va hayotiy muvaffaqiyatiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: kasbga yo‘naltirish, shaxs rivoji, motivatsiya, o‘zini anglash, kasbiy tanlov, kompetensiya, psixologik rivojlanish.

Zamonaviy jamiyatda shaxsning har tomonlama rivojlanishi va uning jamiyatda munosib o‘rin egallashi ko‘p jihatdan to‘g‘ri kasb tanlash bilan bog‘liq. Kasb nafaqat iqtisodiy faoliyat vositasi, balki shaxsning o‘zini namoyon etish, ijtimoiy maqomini belgilash va hayotiy maqsadlarini amalga oshirish vositasi sifatida ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli kasbga yo‘naltirish jarayoni shaxs kamolotining ajralmas qismi sifatida qaraladi. Shaxs rivojlanishi murakkab va ko‘p bosqichli jarayon bo‘lib, unda biologik, psixologik va ijtimoiy omillar o‘zaro ta’sir qiladi. Ushbu jarayonda kasbga yo‘naltirish shaxsning qobiliyatlari, qiziqishlari va qadriyatlarini aniqlash hamda ularni maqsadli rivojlantirishga xizmat qiladi [1]. To‘g‘ri kasb tanlash shaxsda o‘ziga ishonchni oshiradi, hayotdan qoniqish darajasini yuqorilantiradi va psixologik barqarorlikni ta’minlaydi.

Psixologik nuqtai nazardan, kasb tanlash jarayoni shaxsning o‘zini anglash darajasi bilan chambarchas bog‘liq. O‘zini anglash – bu shaxsning o‘z qobiliyatlari, imkoniyatlari va chegaralarini tushunishi jarayonidir. Bu jarayon rivojlanmagan holatda, shaxs tasodifiy yoki tashqi bosimlar ta’sirida kasb tanlashi mumkin. Bunday tanlov esa kelajakda kasbiy qoniqmaslik va ichki ziddiyatlarga olib keladi [2].

Kognitiv nazariyalar shuni ko‘rsatadiki, kasb tanlash jarayonida inson o‘zining ichki motivatsiyasi va tashqi sharoitlarni baholaydi. Agar bu jarayon ongli ravishda amalga oshirilsa, shaxs o‘ziga mos kasbni tanlaydi va unda muvaffaqiyatga erishish ehtimoli ortadi. Aks holda, noto‘g‘ri tanlov shaxs rivojiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi [3].

Kasbga yo‘naltirishning pedagogik ahamiyati shundaki, u ta’lim jarayonini hayot bilan bog‘lash imkonini beradi. O‘quvchilarga fanlarning amaliy ahamiyatini tushuntirish, ularni turli kasblar bilan tanishtirish va real hayotiy vaziyatlarga

tayyorlash orqali shaxsning faol pozitsiyasi shakllantiriladi. Bu jarayonda o'qituvchi muhim rol o'ynaydi, chunki u o'quvchining qiziqishlarini aniqlash va rivojlantirishga yo'naltiradi [4].

Kasbga yo'naltirish jarayonida motivatsiya muhim o'rin tutadi. Ichki motivatsiya mavjud bo'lgan shaxs tanlagan kasbida yuqori natijalarga erishadi. Aksincha, tashqi motivatsiya asosida tanlangan kasb uzoq muddatda samarali bo'lmasligi mumkin. Shu sababli o'quvchilarda ichki qiziqish va ehtiyojlarni shakllantirish muhim vazifa hisoblanadi [5].

Zamonaviy jamiyatda kasblarning tez o'zgarishi shaxsdan moslashuvchanlik va doimiy o'rganishni talab qiladi. Shu bois kasbga yo'naltirish jarayoni bir martalik emas, balki uzluksiz bo'lishi lozim. Shaxs o'z hayoti davomida bir necha bor kasbini o'zgartirishi mumkin, bu esa yangi ko'nikmalarni egallashni talab qiladi [6].

Kasbga yo'naltirishning ijtimoiy ahamiyati ham katta. To'g'ri kasb tanlagan shaxs jamiyatda o'z o'rnini topadi, iqtisodiy faol bo'ladi va ijtimoiy barqarorlikka hissa qo'shadi. Noto'g'ri tanlov esa ishsizlik, kasbiy migratsiya va ijtimoiy muammolarga olib kelishi mumkin [7].

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kasbga yo'naltirish samaradorligi psixologik diagnostika, pedagogik yondashuv va ijtimoiy qo'llab-quvvatlashning uyg'unligiga bog'liq. Qobiliyatlarni aniqlash testlari, qiziqishlar diagnostikasi va individual maslahatlar orqali o'quvchilarga to'g'ri yo'l ko'rsatish mumkin. Shu bilan birga, otalar va jamiyatning roli ham muhimdir. Bugungi kunda raqamli texnologiyalar kasbga yo'naltirish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Onlayn testlar, virtual kasb tanlash platformalari va interaktiv dasturlar orqali o'quvchilar o'z qiziqishlarini aniqlashi va turli kasblar haqida ma'lumot olishi mumkin. Bu esa kasb tanlash jarayonini yanada ongli va samarali qiladi [8].

Shaxs kamolotida kasbga yo'naltirishning yana bir muhim jihati – bu hayotiy maqsadlarni shakllantirishdir. Kasb tanlash orqali shaxs o'z oldiga aniq maqsadlar qo'yadi va ularni amalga oshirish yo'lida harakat qiladi. Bu esa uning intellektual, emotsional va ijtimoiy rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa. Shaxsni kamol topishida kasbga yo'naltirish muhim omil hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ongli kasb tanlash shaxsning o'zini anglash, motivatsiyasi va ijtimoiy moslashuviga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Kasbga yo'naltirish jarayonini ilmiy asosda tashkil etish, psixologik va pedagogik yondashuvlarni uyg'unlashtirish orqali yuqori natijalarga erishish mumkin. Kelgusida ushbu yo'nalishda ilmiy tadqiqotlarni kengaytirish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va ta'lim tizimida kasbga yo'naltirishni yanada rivojlantirish muhim vazifa bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Klimov E.A. Professionalnoye samoopredeleniye. – Moskva, 2016.
2. Super D. The Psychology of Careers. – New York, 2017.

3. Holland J. Vocational Choice Theory. – 2018.
4. Zimnyaya I.A. Pedagogicheskaya psixologiya. – 2019.
5. Bandura A. Self-Efficacy Theory. – 2015.
6. Savickas M. Career Construction Theory. – 2020.
7. OECD. Skills and Employment Report. – 2021.
8. UNESCO. Education for Sustainable Development. – 2020.

